

Klimat- och näringslivsdepartementet
kn.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande gällande förslag till nationell förteckning över invasiva främmande arter

Er beteckning: KN2023/03476

Sammanfattning

Länsstyrelsen i Jämtlands län ser över lag positivt på förslaget till nationell förteckning och medföljande ändringar i lagstiftning. Flera av de föreslagna arterna är ett hot mot den biologiska mångfalden i Jämtlands län. En nationell förteckning skapar ytterligare tydlighet och styrning i länsstyrelsernas åtgärdsarbete mot invasiva arter.

Länsstyrelsen vill dock särskilt betona vikten av att IAS-verksamheten inte enbart inriktas mot arterna i EU-förordningen och den föreslagna nationella förteckningen. Vi vet av god erfarenhet att det krävs löpande förvaltningsåtgärder för att decimera bestånd och begränsa spridning även för andra arter för att bevara biologisk mångfald. I Jämtlands län gäller detta bland annat decimeringsfisken av kanadaröding och bäckröding, vilka lever i samma vattenmiljöer som skyddsvärda och inhemska bestånd av röding, öring och flodpärlmussla. Då dessa åtgärder visat sig vara ekologiskt framgångsrika är det därför viktigt att det även i framtiden finns finansiering den typer av åtgärder åtgärder, och att all IAS-verksamhet inte inriktas enbart mot arterna i EU-förordningen och den föreslagna nationella förteckningen.

Dessutom bör man se över möjligheterna för enskilda markägare och samfälligheter att kunna söka ekonomiskt eller annat resursmässigt stöd vid bekämpning av de föreslagna arterna. Om bekämpningsåtgärderna faktiskt ska lyckas långsiktigt behövs helhetstänk och samordning även inom lokal bekämpning.

Vidare ser Länsstyrelsen att förslaget kommer att innebära fler och utökade arbetsuppgifter för länsstyrelserna och därmed kommer ett ökat behov av ekonomiska resurser uppstå om den nationella förteckningen antas.

Nedan redovisas Länsstyrelsens synpunkter mer i detalj.

Mer detaljerade synpunkter på förslaget till nationell förteckning och medföljande ändringar i lagstiftning.

Resurser för ökade arbetsinsatser och behov av vägledning

Vi ser att förslaget kommer innebära en ökad arbetsbelastning och därmed behov av ökade ekonomiska resurser för länsstyrelserna. Även Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten behöver ökade resurser för detta, då dessa vägleder länsstyrelserna i arbetet. På samma sätt kommer vägledning från Länsstyrelsen efterfrågas av våra kommuner i ökande omfattning.

Länsstyrelserna behöver erhålla resurser för såväl riktade informations- och rådgivande insatser, förebyggande och sanktionerande tillsyn som inventering, bevakning, bekämpning och efterkontroll. Långsiktighet i denna finansiering är önskvärd då bekämpning av invasiva arter är en flerårig aktivitet.

För varje art på företeckningen tillkommer även arbete med att ta fram faktablad och hanteringsprogram samt genomföra både riktade och generella kommunikationsinsatser. Den nationella vägledningen kring bekämpning av nu föreslagna arter bör kompletteras med nationella faktablad samt nationell vägledning i form av filmer för bekämpning, godkända metoder i skyddade områden (utan enskild dispensprövning), vägledning kring tillsyn etc.

Regleringen kommer att innehålla krav på länsstyrelserna att kartlägga förekomster, ta fram en långsiktig planering som innefattar en prioriteringsordning för insatser, liksom avfallshantering och återställandeåtgärder. Mycket arbete kommer troligen krävas kopplat till lokala hanteringsprogram för arterna,

Vidare skriver NV att Länsstyrelsen har en viktig roll i att få kommunerna att arbeta mer aktivt med avfallsfrågan samt höja kunskapen. Detta kommer också kräva mycket resurser

Kommunernas ansvar:” *Ansvaret inkluderar även att säkerställa säker avfallshantering och hantering av jordmassor för att på så sätt*

undvika spridning av invasiva växter enligt EU-förordningen. För många av de invasiva främmande växtarter som inte är på EU-förteckningen, bland annat de som nu föreslås, är dock rekommendationen redan idag att hantera avfallet på samma sätt som för de EU-listade arterna.”

Vem ska följa upp att det görs? Bristande i vissa av våra kommuner. Det är av vikt att detta fungerar för att lagstiftningen ska vara möjlig att efterleva. Om Länsstyrelsen ska vara drivande i utvecklingen krävs mer resurser.

Jämtlands län är arealmässigt mycket stort med en relativt liten befolkning, med många mindre byar och ett väl utbyggt nätverk av skogsbilvägar. Med hänsyn till de långa avstånden och att det i dag saknas en tillfredsställande hantering av kontaminerade jordmassor och växtavfall med invasiva främmande arter i flertalet av länets åtta kommuner är risken stor för fortsatt spridning av IAS-arter när de väl har etablerat sig i länet. Problemet gäller primärt för massor uppkomna inom större projekt och verksamheter. För att lagstiftningen ska efterlevas krävs vägledning kring avfallshantering och massor, samt fler aktörer som tar emot massor.

”Naturvårdsverkets föreskrifter kommer att innebära krav på att länsstyrelserna ska ta fram hanteringsåtgärdsplaner och riktlinjer för hur prioritering av åtgärder ska vidtas.” Detta innebär sannolikt ett stort arbete för Länsstyrelsen i och med att bra åtgärdsmetoder delvis saknas.

”Myndighetens övriga arbete med invasiva arter väntas inte förändras nämnvärt.” Länsstyrelsen Jämtlands län ställer sig tveksam till att Naturvårdsverkets arbete inte väntas förändras. Det är av stor vikt att vägledningar kommer från den centrala myndigheten för att effektivisera och likrikta arbetet på länsstyrelserna, ex vägledning kring hanteringsprogram och tillsyn. Det har ju nyligen gjorts neddragningar inom IAS. Naturvårdsverket skriver själva att *”länsstyrelserna är i behov av stöttning från Naturvårdsverket, bl.a. för att avgöra vilka bekämpningsmetoder som bör användas.”*

Övergångsbestämmelser och undantagsregler

Länsstyrelsen tillstyrker en övergångsbestämmelse för växter som används på sedum- och vegetationstak som har uppförts innan arten togs upp på den nationella förteckningen.

Länsstyrelsen avstyrker övergångsbestämmelsen för växter som ska användas på sedum- och vegetationstak som uppförs högst tre år efter arten togs upp på den nationella förteckningen. Det finns enligt länsstyrelsen inte skäl att godkänna en planerad, ännu ej genomförd användning av växter som utgör IAS.

Länsstyrelsen avstyrker förslaget till övergångsbestämmelse som innebär att handeln ska ges möjlighet att sälja ut befintliga lager under en två-årsperiod från listningen på den nationella förteckningen. För trädgårdsväxter som förekommer i handeln bör införas ett försäljningsstopp senast 3 månader efter beslut om den nationella förteckningen förutsatt att köparen informeras om att ansvaret för bekämpning av invasiva främmande arter som sprider sig eller riskerar att spridas till naturen åvilar fastighetsägaren. Att fortsätta sälja en vara eller produkt som innebär att annan part görs ansvarig för kostsamma bekämpningsåtgärder är oetiskt och omoraliskt. Önskar samhället kompensera trädgårdsnäringen för utebliven försäljning av innestående lager måste det ske genom annat tillvägagångssätt, tex. destruktionsbidrag eller liknande.

Länsstyrelsen tillstyrker delvis förslagen om undantag för hållande av mink inom pälsdjursuppfödning och djurparker. Länsstyrelsen anser att undantagsreglerna måste kompletteras med krav på en successiv utfasning för att säkerställa att förekomsten av mink och därmed risken för fortsatt spridning av mink som invasiv främmande art helt upphör inom 3-5 år. Länsstyrelsen anser inte att det räcker att införa krav på att minkar inom djurparker inte ska få reproducera sig eller slippa ut ur fångenskap. Mot bakgrund av de senaste årens incidenser inom svensk minknäring kommer bekämpningen av mink inte att lyckas förrän alla minkar inom såväl djurparker som pälsdjursuppfödning är helt utrotade.

Bekämpning på annans bekostnad

Att bekämpa invasiva arter som spridit sig längst med en väg eller ett vattendrag eller andra marker med många enskilda fastighetsägare

innebär en betydande svårighet i sig självt. För att insatserna ska lyckas över tid behöver alla fastighetsägare ta sitt ansvar. I begränsade områden med många enskilda markägare bör det vara möjligt för en verksamhetsutövare, vägsamfällighet eller tillsynsmyndigheten själv att utföra bekämpning på övrigas bekostnad (självkostnadsprincip) utan föregående tillsynsförelägganden, överklaganden etc. som såväl är kostsamma i tid och pengar som hindrar en effektiv bekämpning av invasiva arter.

Dessutom bör man se över och underlätta möjligheterna för enskilda markägare att kunna söka ekonomiskt eller annat resursmässigt stöd vid bekämpning. Detta kan föregås av behovsprövning eller liknande men är viktigt för att kunna bekämpa arter inom geografiskt begränsade områden.

Om åtgärder mot invasiva arter ska ha önskad effekt och faktiskt lyckas långsiktigt behövs ett helhetstänk även inom lokal bekämpning. Med andra ord att alla aktörer och markägare med ett "gemensamt" bestånd av en invasiv art faktiskt har resursmässig möjlighet att ta ansvar för att genomföra åtgärder på sin mark. Om exempelvis en markägare av olika anledningar inte genomför bekämpning mot ett gemensamt bestånd när andra gör det behöver åtgärder på grannfastigheterna fortlöpande upprepas, då spridning fortfarande pågår. Detta kan bli både kostsamt och moralsänkande för omgivande markägare och aktörer.

Ekonomiska incitament för bekämpning

För att lyckas med föresatsen att utrota invasiva främmande arter på den nationella förteckningen kommer det att behövas någon form av ekonomiskt incitament. Detta kan dels ske genom införande av miljösanktionsavgifter som faller ut om fastighetsägare trots föreläggande inte hör samman tillsynsmyndighetens krav. Vidare bör det införas någon form av bekämpningsbidrag liknande det man infört i vissa kommuner som Hagfors kommun

<https://www.hagfors.se/undersidor/miljo-och-energi/naturvard/invasiva-arter.html>

för att stimulera till frivilliga insatser. Bekämpningsbidraget bör betalas ut under en tid av högst fem år för att säkerställa att

bekämpning av fleråriga växter lyckas. Utbetalning sker retroaktivt efter slutkontroll.

Det bör även ses över om möjlighet finns att införa LONA-projekt med koppling till IAS.

Dessutom bör man generellt se över och underlätta möjligheterna för enskilda markägare att kunna söka ekonomiskt eller annat resursmässigt stöd vid bekämpning. Detta kan föregås av behovsprövning eller liknande men är viktigt för att kunna bekämpa arter inom geografiskt begränsade områden.

Om åtgärder mot invasiva arter ska ha önskad effekt och faktiskt lyckas långsiktigt behövs ett helhetstänk även inom lokal bekämpning. Med andra ord att alla aktörer och markägare med ett "gemensamt" bestånd av en invasiv art faktiskt har resursmässig möjlighet att ta ansvar för att genomföra åtgärder på sin mark. Om exempelvis en markägare av olika anledningar inte genomför bekämpning mot ett gemensamt bestånd när andra gör det behöver åtgärder på grannfastigheterna fortlöpande upprepas, då spridning fortfarande pågår. Detta kan bli både kostsamt och moralsänkande för omgivande markägare och aktörer.

Hanteringsåtgärder

Hanteringsåtgärder för olika arter tas upp på flera ställen i förslaget, men Länsstyrelsen anser att det är otydligt vad det innebär. Kommer Länsstyrelsen att kunna ta beslut om hanteringsåtgärder för ett helt län eller delat av det, eller kommer det bara att gälla i enskilda fall – bör förtydligas.

Miljöövervakning

Det saknas i stor utsträckning regional miljöövervakning i den typ av områden där invasiva arter oftast påbörjar sin spridning: tätorts- och infrastrukturnära marker, ofta utan höga naturvärden. Det är därför viktigt att det upprättas en miljöövervakning när det gäller främmande invasiva arter för denna typ av miljöer.

Öppet vattensystem

En definition på "öppet vattensystem" bör finnas med. Det behöver också framgå vad som är ett slutet vattensystem.

Begreppet "hantering"

Länsstyrelsen anser att 29 kap 2 c § miljöbalken (MB) är otydlig vilket blir problematiskt när länsstyrelsen ska besluta om att åtalsanmälan av eventuella överträdelser. Exempelvis behöver begreppet "hantering" en tydlig definition i sammanhanget för att myndigheter ska kunna visa och bedöma var som är en otillåten hantering. Det är viktigt att en straffbestämmelse är tydlig för att överträdelser ska kunna lagföras.

Mer artspecifika synpunkter

Gällande vattenpest

Länsstyrelsen föreslås ansvara för utrotningsåtgärder inom vatten som ingår i ett öppet vattensystem samt i vatten som inte tillhör en fastighet. Det är bra att Länsstyrelsen får mandat att genomföra åtgärder. Med detta ansvar bör komma en ökad finansiering med hänsyn till länets storlek och omfattningen av problemen med vattenpest i vattensystemen. Det behövs även bättre metoder för bekämpning, uppföljning och miljöövervakning av vattenpest i öppna vattensystem. Utan effektiva bekämpningsmetoder, uppföljning och övervakning finns det en risk att bekämpningen blir mycket kostsam.

Länsstyrelsen behöver tillsynsvägledning i hur vi ska hantera klagomål från privatpersoner som vill rensa bort vattenpest vid båtplatser och bryggor i öppna vattensystem, där inte länsstyrelsen prioriterar bekämpningsåtgärder. Exempel på det är öppna vattensystem där det inte finns höga naturvärden, men däremot höga rekreativvärden.

Gällande jättesliden

Riskfyllt att krav ställs på bekämpning där spridning sker/riskera att ske även när vägledning och bra metoder fungerar, Kommer bli svårt att rådge/förelägga om åtgärder kring den bekämpningen. NV skriver " När det gäller jättesliden saknas dock i dagsläget

bekämpningsmetoder som man med säkerhet kan rekommendera eller garantera att de kommer fungera i alla situationer. Metoder som har visat sig fungera i vissa lägen kan i andra fall resultera i ökad spridning och förvärrade problem.”

Gällande blomsterlupin

Om blomsterlupin kommer på listan kommer masshanteringsfrågan vid exempelvis vägprojekt, fiberdragningar i vägkanter och liknande sannolikt att öka, hur ska massor hanteras i projekt där blomsterlupin förekommer? Arten är bitvis väl spridd i vägkanter, även artrika värdefulla vägkanter.

Trafikverket arbetar redan idag med bekämpning av blomsterlupin och bedöms därför inte påverkas avsevärt av en reglering för denna art. Regleringen kan betyda högre kostnader på grund av att bland annat upphandlingsprocessen behöver ses över för all hantering av jordmassor. Det är svårt att upphandla hantering av jordmassor i nuläget. Mycket viktigt att vägledning i frågan beaktas och utvecklas.

Trafikverket påtalar själva att hantering av massor är bristfälliga. Det behöver finnas lösningar och vägledning på plats för hanteringen av detta även i vår del av landet.

Gällande mink

Mink är vad vi vet väl spridd i länet, men vi har dålig kunskap om dess utbredning och påverkan i dagsläget, exempelvis hur påverkan ser ut i fjällmiljö eller våtmarker för markhäckande fåglar.

Arten omfattas av utrotningskrav vid antagande av den nationella förteckningen, vad kommer detta att innebära för Länsstyrelsen?

"För landlevande ryggradsdjur har Naturvårdsverket för närvarande valt att utnyttja möjligheten i 33 § den nationella förordningen och har övertagit länsstyrelsernas ansvar för utrotningsåtgärder åtminstone till slutet av 2023. Detta planeras även tillämpas vad gäller minken. " Kommer Naturvårdsverket att fortsätta ha huvudansvaret för mink eller förväntas länsstyrelserna ta över?

Urvalet av arter

Landlevande arter

Förslaget till ny nationell förteckning över invasiva främmande arter innebär för Länsstyrelsen i Jämtlands län markant ökade arbetsinsatser med avseende på:

- informations- och rådgivande insatser,
- tillsynsinsatser
- inventering
- bevakning och kontroll
- bekämpning och efterkontroll.

Målgruppen är bland annat enskilda fastighetsägare, Trafikverket och samfälliga/enskilda vägföreningar, kommunala/privata avfallsanläggningar och mellanlager av massor, växtvaruhus och plantskolor, allmänheten samt förvaltare av skyddade områden.

Art	Förekomst	Åtgärder
Blomsterlupin	Utbredd förekomst, infrastruktur, trädgårdar, naturmiljöer	Information Inventering Bekämpning Tillsyn Kontroll av hantering av växtavfall och jordmassor
Sandlupin	Enstaka fynd rapporterade, ej verifierade	Bevakning och kontroll av förekomst
Jättesliden (parkslide, jätteslide och hybridslide)	Viss förekomst, primärt känd i trädgårdar	Information Inventering Bekämpning Tillsyn Kontroll av hantering av växtavfall och jordmassor
Vresros	Förekommer i trädgårdar och anlagda stadsnära miljöer och parker, Mindre spridning i naturmiljön	Information Kontroll av säljstopp Inventering Bekämpning Tillsyn

		Kontroll av hantering av växtavfall och jordmassor
Kaukasiskt fetblad	Försäljning i trädgårdshandel Förekommer i trädgårdar Eventuell spridning i naturmiljön	Information Kontroll av säljstopp Inventering Bevaka spridning Bekämpning Tillsyn Kontroll av hantering av växtavfall och jordmassor
Sibiriskt fetblad	Försäljning i trädgårdshandel Förekommer i trädgårdar Eventuell spridning i naturmiljön	Information Kontroll av säljstopp Inventering Bevaka spridning Bekämpning Tillsyn Kontroll av hantering av växtavfall och jordmassor
Strandkotula	Ingen känd förekomst	Bevakning och kontroll av förekomst
Kanadensiskt gullris/ Höstgullris	Försäljning i trädgårdshandel Förekommer i trädgårdar Mindre spridning i naturmiljön	Information Kontroll av säljstopp Inventering Bevaka spridning Bekämpning Tillsyn Kontroll av hantering av växtavfall och jordmassor
Mink	Förekommer utspjutt i länet	Information Behov av utökad inventering för att kunna sätta in riktade bekämpningsåtgärder

Vattenlevande arter

Bland de föreslagna vattenarterna på listan finns i dagsläget endast en art med bekräftad förekomst i Jämtlands län, vattenpest. Denna är emellertid väl spridd i stora öppna vattensystem i länet.

Arbetsmängden förväntas öka kopplat till bland annat inventering,

övervakning, information samt bekämpningsåtgärder av vattenpest
då Länsstyrelsen föreslår ha åtgärdsansvar i öppna vattensystem

Vattenpest	Väl spridd i länet	Inventering Bevaka spridning Information Tillsyn av slutna vattensystem Kontroll av säljstopp Bekämpning
------------	--------------------	--

Invasiva arter som inte finns med på den nationella listan

Länsstyrelsen vill betona vikten av att det finns resurser för att följa upp och analysera konsekvenser av främmande arter som är klassade som höggradigt invasiva men inte föreslagna till den nationella listan. Exempel på det är bäckröding där det kan finnas en allvarlig påverkan på flodpärlmussla och inhemska öringstammar, och som därför kan vara en art som är viktig att få med på den nationella listan på sikt. Ett annat exempel är kanadaröding med tydlig negativ påverkan på inhemska rödingstammar.

Invasiva främmande arter som inte läggs till på listan måste även fortsatt ha goda finansiella möjligheter att bekämpas. Dessutom bör bedömningen av hur pass problematiska de är fortsatt till stor del kunna göras lokalt ute i länen. I vissa fall kan en art som inte finns med på varken EU-listan eller den föreslagna nationella listan ha ett större behov av bekämpningsresurser utifrån länets egna bedömning av den lokala hotbilden. Viktigt att det framgent finns resurser att arbeta med dessa arter.

Ett tydligt exempel är pågående arbete med att begränsa spridning och decimera prioriterade bestånd av kanadaröding och bäckröding. Löpande förvaltningsåtgärder i form av decimeringsfisken har i Jämtlands län visat sig vara en såväl kostnadseffektiv som ekologiskt framgångsrik metod för att minska påverkan och därmed bevara skyddsvärda stammar av röding och öring samt bestånd av flodpärlmussla. Det är därför viktigt att det fortsatt finns finansiering för dessa åtgärder och insatser.

Det bör även finnas ekonomiska möjligheter att utveckla bekämpningsmetoder mot dessa arter, särskilt om man vid urvalet till den nationella förteckningen valt bort arterna för att det i dagsläget saknas bra åtgärdsmetoder.

Slutligen bör även den nationella förteckningen vara ett levande dokument med möjlighet att revideras regelbundet, exempelvis vart 5e år.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av Landshövding Marita Ljung med vattenhandläggare Niklas Sundin som föredragande. I den slutliga handläggningen har också länsråd Susanna Löfgren och enhetschef Jens Fuchs medverkat.